

Στα μεθέορτα της Πανσυριανής Πανηγύρεως του Αγίου Νικολάου, το απόγευμα της 6ης Δεκεμβρίου στο εν Ερμουπόλει ιερό επίγειο παλάτι του έλαβε χώρα η καθιερωμένη Μουσική και Πνευματική Εκδήλωση, που εφέτος ήταν αφιερωμένη στον εορτασμό του **ΕΤΟΥΣ ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ 2014** και στα 400 χρόνια από τη γέννηση του μεγάλου Έλληνα Αγιογράφου και Ζωγράφου Δομήνικου Θεοτοκόπουλο, την οποία παρακολούθησαν ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ζιχνών κ. Ιερόθεος, ο Γενικός Γραμματέας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, κ. Σπυρίδων Σπυρίδων, εκπρόσωποι των Περιφερειακών και τοπικών αρχών και φορέων, οι επικεφαλής της Εκπαιδευτικής Κοινότητας όλων των βαθμίδων της Σύρου και της Περιφέρειας και πλήθος φιλόμουσων Συριανών.

Μέσα στην υποβλητική ατμόσφαιρα του μεγαλοπρεπούς Ιερού Ναού, και καθώς προβάλλονταν σε μεγάλη οθόνη έργα του Μεγάλου Κρητικού Καλλιτέχνη, με κορυφαίο την "ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ", ο Σεβασμιώτατος κ. Δωρόθεος ομίλησε με θέμα "Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΠΟΥ ΜΙΛΗΣΕ ΜΕ ΤΟ ΘΕΟ", η ομιλία του οποίου παρατίθεται αυτούσια.

Εν συνεχεία, η παγκοσμίου φήμης Σοπράνο κα Αναστασία Ζαννή απέδωσε έργα Ελλήνων και ξένων Μουσικοσυνθετών, συνοδεία πιάνου, υπό τον Μαέστρο κ. Δημ. Παπαθεοδώρου, ενώ οι Χορωδίες του Ι. Ναού του Αγίου Νικολάου, υπό τη διεύθυνση του κ. Ιωάννη Αργυρίου, και του Μουσικού Ομίλου Σύρου, υπό τη διεύθυνση του κ. Δημ. Παπαθεοδώρου, απέδωσαν εκκλησιαστικούς και επίκαιρους ύμνους και άσματα.

Η εκδήλωση έκλεισε με την ανακοίνωση από το Σεβασμιώτατο κ. Δωρόθεο Β΄ των αποτελεσμάτων του Πανσυριανού προαιρετικού γραπτού και εικαστικού Μαθητικού Διαγωνισμού, με θέμα: «**ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΔΟΜΗΝΙΚΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ (ΕΛ ΓΡΕΚΟ) ΑΠΟ ΤΑ ΨΑΡΑ ΣΤΗ ΣΥΡΟ**», που προκήρυξε η Ιερά Μητρόπολη, σε συνεργασία με την Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δυτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Περιφέρειας Ν. Αιγαίου, στον οποίο συμμετείχαν 54 μαθητές των όλων των Σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Σύρου και απενεμήθησαν τα υπό της Ιεράς Μητροπόλεως εξαγγελθέντα Βραβεία, ενώ σε όλους τους συμμετασχόντες μαθητές επιδόθηκαν φάκελλοι με ευχαριστήρια και συγχαρητήρια επιστολή, συνοδευομένη από ευλογία του Σεβασμιωτάτου, υπό τις ενθουσιώδεις εκδηλώσεις των μαθητών.

IMAGES/NEWS/2014/SYROS/0612agNikolaou/mousika

Ακολουθεί η ομιλία του Σεβασμιωτάτου:

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ, ΠΟΥ ΜΙΛΗΣΕ ΜΕ ΤΟ ΘΕΟ

"Εκλεκτή Φιλόμουση Σύναξη,

Πέρασαν 400 χρόνια από τότε που στο Τολέδο της Ισπανίας ένας Έλληνας μαΐστορας της ζωγραφικής, ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, παρέδωσε την ψυχή του στα μακρυδάχτυλα χέρια των αγγέλων για να τη μεταφέρουν, με τα "αφύσικα"

μεγάλα φτερά τους στην Πηγή της έμπνευσης και της δημιουργίας του, αφού απέδωσε τα τροφεία στη σκλαβωμένη πατρίδα του, σώζοντάς την “από την ατιμία της καλλιτεχνικής στειρότητας”, όπως εύστοχα διαπίστωσε ο Κ. Τσιρόπουλος.

Για την επέτειο αυτή, τόσο η φυσική πατρίδα του, η Ελλάδα, όσο και η θετή, η Ισπανία, ανακήρυξαν το 2014 ως “Έτος Ελ Γκρέκο”, διοργανώνοντας εκθέσεις των έργων του, μέσα από τα οποία αναδεικνύεται η μοναδική και αξεπέραστη καλλιτεχνική του ιδιοφυία.

Μια ιδιοφυία τόσο ξεχωριστή, που χρειάστηκε να περάσουν 300 χρόνια για να αναγνωρισθεί, να κατανοηθεί και να μελετηθεί.

Και τούτο, διότι η μεγαλωσύνη του Θεοτοκόπουλου υπερβαίνει την αισθητική αξία του έργου του... Μετουσιώνεται σε ένα δημιουργικό διάλογο και συγκερασμό του πνεύματος της Ανατολής με το πνεύμα της Δύσης, πάντα γόνιμο, πάντα επίκαιρο, πάντα αναγκαίο...

«Είναι ο μοναδικός Έλληνας που μπορεί να σταθεί δίπλα σε μεγάλους καλλιτέχνες, όπως ο Τζιότο, ο Μικελάντζελο, ο Ντίρερ, επιτρέποντας έτσι και στην Ελλάδα να υπάρξει διεθνώς», σχολιάζει ο Ντένης Ζαχαρόπουλος. Κι όπως είπε πρόσφατα στην Ισπανία ο Γκρεγκόριο Μαρανιόν, πρόεδρος του Ιδρύματος «El Greco 2014», που συνεστήθη ειδικά για τις εκδηλώσεις, «όλοι εμπνεύστηκαν από το έργο του, από τους ιμπρεσιονιστές μέχρι τον Πικάσο».

Κυρίως όμως εκατομμύρια θεατές σ’ όλον τον κόσμο ένωσαν τη συγκίνηση των αριστουργημάτων του. Το ρομαντικό κίνημα τον 19ο αιώνα ανακάλυψε τις ζωγραφικές συνθέσεις, τις οποίες είχε απορρίψει στο μεταξύ η ευρωπαϊκή ακαδημαϊκή αντίληψη των προηγούμενων αιώνων. Οι ρομαντικοί ένωσαν την έξαψη των αισθήσεων μπροστά στα ζωγραφικά σύνολα με τις μακρόστενες εξαϋλωμένες μορφές, τα υπερβατικά τοπία, τα εκρηκτικά χρώματα και την αποθέωση του κόκκινου.

Ξεκίνησε ως Δομήνικος Θεοτοκόπουλος από τη βενετοκρατούμενη Κρήτη, τον Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο). Σε ηλικία 25 ετών ήταν ήδη ζωγράφος, «μαΐστρος», ασκούσε δηλαδή επίσημα το επάγγελμα. Ζωγράφιζε σε δυτικό βυζαντινό ύφος, είχε πλήρη γνώση της κρητικής αγιογραφίας, ήταν περιζήτητος και από τους πιο ακριβοπληρωμένους. Με αυτά τα εφόδια έφυγε ο 26χρονος Κρητικός για τη Βενετία, το ταξίδι που καθόρισε τη μετέπειτα πορεία του. Εγινε δεκτός από τον Τισιανό στο εργαστήριό του, ταξίδεψε στη Ρώμη και σε ηλικία 35 ετών εγκαταστάθηκε τελικά στο Τολέδο, του οποίου έγινε δημότης.

Η πόλη αυτή με το αριστοκρατικό της παρουσιαστικό είχε μια παράδοση καλλιτεχνική και κυρίως στη ζωγραφική την εμπνευσμένη από θρησκευτικά θέματα. Εδώ ο Γκρέκο δημιουργεί τραγικές μορφές γεμάτες μυστικισμό. Προσπαθεί να δείξει τη θρησκευτική, ψυχική θλίψη του ανθρώπου αρνήθηκε τις επίγειες χαρές.

Εκεί στα άγια των αγίων της Ισπανίας, στην αρχαία κι αυστηρή πρωτεύουσα, που το μεγαλύτερο πάθος των ανθρώπων της είναι ο ουρανός και το αιώνιο μέλλον της ύπαρξης, περνά την ζωή του τιμημένος κι ανυπόταχτος.

Σχεδόν τέσσερις αιώνες μετά, ο Κρητικός ζωγράφος παραμένει επίκαιρος καταλαμβάνοντας τη διεθνή αναγνώριση της μεγαλοφυΐας του μέσα στο Πάνθεον των μεγάλων δασκάλων της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας ζωγραφικής.

Ένας μεγάλος καλλιτέχνης γεννιέται αλλά και δημιουργείται. Τό πως γεννιέται, αυτό ανήκει στο μυστήριο τον Θεού. Το πώς, όμως, δημιουργείται, δηλαδή το πώς, από ποιες αίτιες και με ποια μέσα διαμορφώνεται η προσωπικότητα του, το πώς ανθίζει η δημιουργική του συνείδηση και καρπίζει το θεόδοτο τάλαντο τον, όλα αυτά αποκαλύπτονται σε κείνους που αποφασίζουν να κατακτήσουν και να ερμηνεύσουν ένα συνολικό καλλιτεχνικό έργο.

Μια ερμηνεία τον έργου τέχνης, μια σοφή αποκρυπτογράφηση της προσωπικότητας του καλλιτέχνη, δεν αποκλείει το ίδιο εγχείρημα από κάποιον άλλο, με διαφορετικά αισθητικά συμπεράσματα. Το μέγα χάρισμα των δημιουργημάτων μιας καλλιτεχνικής μεγαλοφυΐας είναι ακριβώς αυτό : να προσφέρονται πολυεδρικά, να διαθέτουν φανερές και κρυφές θέες, ν' αναδείχνονται κάθε τόσο μυστηριώδη κι ανεξάντλητα, ανεξερεύνητα. Κι έτσι, κάθε εποχή διατυπώνει και, τη δική της εκδοχή για το υψηλό καλλιτεχνικό έργο.

Δεν έχει συμπληρωθεί ούτε αιώνας από τότε που «ανακαλύφθηκε» το έργο τον Δομήνικου Θεοτοκόπουλου. Κι όμως, η βιβλιογραφία είναι τεράστια και η θέση που έλαβε ο Γκρέκο δικαιωματικά στην ιστορία της Τέχνης είναι του ουσιαστικού αρχηγέτη της μοντέρνας ζωγραφικής, του μεγαλοφυούς αντιρεαλιστή σε καιρούς επίμονου και ολόφωτου ρεαλισμού, ενός σοφού του φωτός, που αναπηδά με αγωνία από τα έγκατα της ανθρώπινης ύπαρξης, έμφορτου από μυστικιστικό πάθος.

Ο Γκρέκο δεν έβλεπε στο χρώμα κάτι το φυσικό, το αντικειμενικό. Ήταν γι αυτόν η γλώσσα του πνεύματος, το κάθε χρώμα έσερνε μαζί του έναν ολόκληρο κόσμο από πνευματικές κι αισθητικές συγκινήσεις μετουσιωμένες, ικανές να συντεθούν μυστηριωδώς και να εκφράσουν τον κόσμο περνώντας τον από το πυρωμένο φίλτρο της δημιουργικής συνείδησης τον ζωγράφου. Ένα τέτοιο, υπαρξιακό θα λέγαμε, αντίκρουσμα των χρωμάτων, είναι γνώρισμα ασκίαστο μιας μεγαλοφυΐας της ζωγραφικής τέχνης.

Έχουν λοιπόν ειπωθεί πάρα πολλά για τον Θεοτοκόπουλο και την τέχνη τον, σωστά, λαθεμένα, φανταστικά. Έχει ερμηνευθεί το έργο του σχεδόν εξαντλητικά, αλλά η μοίρα της μεγαλοφυΐας είναι να παραμένει ανεξάντλητη στα επιτεύγματα της. Το υψηλό έργο τέχνης είναι ένα ορυχείο. Από τ' ορυχείο αυτό ερχόμαστε να σκάψουμε και να πάρουμε κι εμείς, προσπαθώντας να ιδούμε τον Γκρέκο στις καταβολές του.

Γιατί κάθε καλλιτέχνης άξιος του υψηλού ονόματος πολύ περισσότερο ο Θεοτοκόπουλος, δεν επιτρέπεται να σημασιολογηθεί στενά, αισθητικά μονάχα.

Αποτελεί άκρο φανέρωμα και θαυμαστή βεβαίωση της στάθμης τον πολιτισμού της εποχής του. Κι όταν ένας πολιτισμός δεν έχει την ικανότητα να προβαίνει σε βαρυσήμαντες καταθέσεις στο ταμείο της Τέχνης, τούτο σημαίνει πως πρόκειται για πολιτισμό άφτερο, πνευματικά ανάπηρο, που αντικρύζει την ομορφιά με μάτια πήλινα και δεν γεύεται το ρίγος της μεταφυσικής έξαρσης πού δυναμικά εμπερικλείεται στο έργο τέχνης. Γιατί η ομορφιά, κατά την μνημειώδη έκφραση του Μπερντιάεβ, δεν είναι μονάχα μια άξια αισθητικού ποιού· είναι και αξία ποιού μεταφυσικού.

Η σημασία τον Γκρέκο βγαίνει πάνω από τη στενά αισθητική αξία τον έργου του. Εδώ έχουμε ένα μοναδικού ύψους διάλογο τον πνεύματος της Ανατολής με το πνεύμα της Δύσης, το έξοχο επίτευγμα μιας σύνθεσης που δύσκολα πετυχαίνεται. Κι από αυτό το ευτυχές αγώνισμα της ζωγραφικής τον μεγαλοφυΐας, γεννήθηκε χάρη σε μια τρομερή, αγωνιώδη εκκαμίνευση ένα έργο-έργο μεγάλης ηθικής οδύνης για κείνους που μπορούν ορθά να το αναγνώσουν, πού σήμερα, ύστερα από τρεις και πλέον αιώνες, μας φαίνεται μοντέρνο, επίκαιρο, ζωντανό από την αγωνία που αναστατώνει τον αιώνα μας.

Βέβαια, η αγωνία τον σημερινού κόσμου πηγάζει από την μεταφυσική ερήμωση των ψυχών.

Η αγωνία, όμως, του Γκρέκο, είναι αγωνία διαλόγου, αγωνία εκλογής και προσωπικής διάσωσης ανάμεσα από τις σφοδρές δυνάμεις δυο, διαφορετικής εσωτερικής σύστασης και κατεύθυνσης πνευμάτων, δύο διαφορετικών αισθητικών διαλέκτων. Αγωνία αρνητική η δική μας, αγωνία δημιουργική, θετική η δική τον. Αυτή όμως η αγωνία πρωτόγευστη και παράδοξη για μια εποχή σαν τη δική του, με τις σίγουρες φόρμες, με τη συγκροτημένη ερμηνεία τον κόσμου, που ήταν, όμως, κι εκείνη εποχή μεταβολισμού, είναι το σταυρικό σημείο, στο οποίο σήμερα, εμείς οι εσωτερικά ταλαιπωρημένοι από τον ασεβή αιώνα μας, τον συναντούμε.

Αν ο Θεοτοκόπουλος έμενε όλο του το βίο στην Κρήτη ή αν γεννιόταν στη Δύση, ή ακόμη αν ξόδευε όλη του τη ζωή στην Ιταλία και δεν κατάφευγε στην ομολογή με την Κρήτη του Ισπανία, η αγωνία που αυλακώνει με σπαραχτικά φώτα το έργο τον, θα του ήταν άγνωστη. Γιατί αυτή η αγωνία, η μάχη δυο διαφορετικών παραδόσεων μέσα στο δημιουργικό κύτταρο μιας μεγαλοφυΐας, οφείλεται στη σύγκρουση στην αρχή, στο διάλογο κατόπιν της βυζαντινής ζωγραφικής παιδείας με το κοσμικό πνεύμα της αναγεννησιακής ζωγραφικής.

Το άτρεμο βυζαντινό φως, που έρχεται ευθύ και σαφές, που δεν έχει τίποτε το γήινο, γίνεται στα έργα του Γκρέκο αγωνιώδες, αμφισβητούμενο, εσωτερικό, μυστικιστικό, δείγμα τρομερού εσωτερικού βασανισμού, καθώς έζησε στην Ισπανία σε ένα κλίμα βαθείας και υψηλής μυστικιστικής έξαρσης.

Αυτό το κλίμα τον βοήθησε αποφασιστικά να γνωρίσει τον εαυτό του. Να γνωρίσει και την τέχνη του μέσα στο φως που μεταμορφώνει. Το φως αυτό φωτίζει εσωτερικά το έργο του, το φέγγος της αθάνατης ψυχής μεταμορφώνει τα πρόσωπά του, διαπερνά σώματα κι ενδύματα κι αυτό είναι η άκρα έκφραση της μεγαλοφυΐας

του, φως που επιμηκύνει τα σώματα, που διαπερνά τα ενδύματα, που σκάβει τα μάγουλα, που πυρακτώνει τα μάτια, που κάνει τα χέρια γλώσσες του πνεύματος, που ανοίγει χάσματα, που εξουθενώνει τη σάρκα, φως άλλου κόσμου, φως άλλων ανθρώπων, φως προσωπικής θεολογικής αγωνίας.

Και νιώθουμε την περηφάνεια αυτής της αγωνίας να εκφράζεται εύγλωττα, μοναδικά, με τιμή και σεμνότητα, κατά την βυζαντινή αξίωση, αιώνια σφραγίδα.

Γράφει ο Νίκος Καζαντζάκης στο βιβλίο του «Ταξιδεύοντας στην Ισπανία»:

«Τέτοιο το φως στα έργα του Γκρέκο. Τρώει τα σώματα, αποσυνθέτει τα σύνορα κορμιού και ψυχής, τανύζει σα δοξάρι τα κορμιά – κι ας σπάσουν. Το φως του, είναι κίνηση. Κίνηση βίαιη. Δεν πηγάζει από τον ήλιο, είναι αντίθετο με το φως του ήλιου. Το φως χιμάει σαν από φεγγάρι τραγικό, ο αγέρας μερμηδίζει γιομάτος κεραυνό, οι άγγελοι κάποτε ξεσπούν κατάκορφα στον ουρανό σαν αστροβολίδες, που σπάζουν πολύχρωμες, απειλητικές, απάνω από τα κεφάλια των ανθρώπων. Κι έτσι τα πρόσωπα του Γκρέκο έχουν την κερωμένη έκστατική όψη που έχουν τα φαντάσματα ή που παίρνουν οι μορφές μας σε μια μεγάλη γαλάζια αστραπή... Ο Γκρέκο ένοιωθε το σώμα του ανθρώπου ως εμπόδιο, συνάμα όμως και ως το μόνο μέσο για να εκφραστεί η ψυχή. Το ξαθέρι του κορμιού δεν ήταν για τον Γκρέκο το παιχνίδι που κάνουν η σάρκα και το φως. Ήταν η ψυχή, το άορατο μαργαριτάρι, που έπρεπε να γίνει ορατό».

Ο Κώστας Τσιρόπουλος, το 1964, με την συμπλήρωση 350 χρόνων από τον θάνατο του μεγάλου Κρητικού ζωγράφου Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, στο περιοδικό ΚΡΗΤΗ, γράφει: «Ποιος μπορούσε να φανταστεί πως εκείνος ο εικοσιπεντάχρονος Κρητικός που έφυγε από την πατρίδα του, το Ηράκλειο στα 1566 για τη Βενετία, αρματωμένος με την ανθεκτική βυζαντινή τέχνη, θα γινόταν ο μοναδικός που έφερε σ' ένα ευτυχέστατο και συγκλονιστικό συγκρητισμό την τέχνη της Ανατολής με την τέχνη της Δύσης και πως θα έσωζε από την ατιμία της στείρωσης τη σκλαβωμένη πατρίδα του.

...Ο Θεοτοκόπουλος με το έργο του, σου αφήνει αλλεπάλληλα την εντύπωση πως πέρασε κι έζησε στον κόσμο αυτό με τη συνείδηση και τη μοναξιά ενός ξένου, αφοσιωμένου στο αιώνιο, στον ουρανό. ...Όλοι οι πίνακες είναι πλημμυρισμένοι από ουρανό. Δεν πρόκειται μονάχα για τα σύννεφα τους, που αεικίνητα, αγριεμένα, κολπώνονται αδιάκοπα σαν κύματα παφλάζοντας. Μιλώ και για τα κυματοειδή ενδύματα, για τα αλλόκοσμα πρόσωπα, για τα χέρια που έχασαν το βάρος της ύλης κι απόχτησαν την μεταφυσική ευγλωττία της ψυχής, για τα έκθαμβα, γεμάτα λάμπεις μεγαλωμένα μάτια, για τα υπερβατικά εκείνα τοπία.

Θαρρείς πως τα μάτια του Θεοτοκόπουλου δεν αρκούσαν, δεν σταματούσαν στο θέαμα του κόσμου. Προχωρούσαν για να τρυπήσουν τον κόσμο αυτό, να βρουν και να αποκαλύψουν ένα άλλο μυστικό κόσμο.

Κανένας άλλος ζωγράφος, δεν πίστεψε πως, τόσο βαθύ σκοτάδι μπορεί να γεννήσει τόσο φως. Κανένας δεν πίστεψε και δεν κατόρθωσε να εκφράσει με τόση

ζωγραφική τελειότητα, πως το κορμί φέρει μέσα του ψυχή και πως το δικό της φως, κατανικά το φως του κόσμου τούτου. Κανένας άλλος ζωγράφος δεν εξέφρασε με τέτοια δύναμη την πεποίθηση του, στο ουράνιο πεπρωμένο του ανθρώπου για να τον ανεβάσει, με τα πνευματοποιημένα του χρώματα. Με τις επιμήκεις φόρμες των σωμάτων, με το φως, ως τα μισά της ουράνιας στράτας. Κι ακόμη, κανένας δεν ερμήνευσε τη ζωή σαν έναρξη του Αιωνίου.

Υπάρχει στο έργο του Θεοτοκόπουλου και μια άλλη, μυστική διάσταση. Όχι μονάχα η Ανατολή με τη βυζαντινή απάθεια και με την άρνηση του τυχαίου και του πενιχρού στη θεματογραφία της. Όχι μονάχα η Δύση με τα περίπαθα χρώματα της. Υπάρχει μια προσωπική μεταφυσική βεβαιότητα, μια αγωνιώδης, διαρκής ζύμωση της εσωτερικής ζωής με τα εγκόσμια δια μέσου της τέχνης. Βρήκε ένα φαινόμενο μοναδικό, το έργο του Θεοτοκόπουλου, για να θυμίζει αιώνια την αγωνία του ανθρώπου και για να τον ενθαρύνει πως μπορεί να νικάει τα υλικά, για να του αποκαλυφθούν, ύστερα από δοκιμασίες και οδύνες, τα πνευματικά.

Ο κόσμος δεν έχει πιο ανθρώπινο, πιο πνευματικό, πιο αγωνιώδη ζωγράφο. Κι αυτός ήταν ένας Έλληνας, που ξεκίνησε από την Κρήτη, περήφανος, πεισματάρης, με τα στήθη γεμάτα από ουρανό και ελευθερία ! »

Αξίζει να σας διαβάσω μερικές από τις σκέψεις του Κόντογλου, που πρωτοδημοσιεύτηκαν στο ΒΗΜΑ, στο φύλλο της 2ας Σεπτεμβρίου 1990: «Συζητούνε χωρίς τέλος αν ο Θεοτοκόπουλος έχει βυζαντινή ψυχή ή όχι. Δια της εις άτοπον απαγωγής. Βγάλε από την ιστορία το Βυζάντιον και ο Θεοτοκόπουλος απομένει ανεξήγητος και μετέωρος. Το νέο στοιχείο που βγάζει στη μέση είναι το αίσθημα και η έμπνευση της ανατολής. Αυτό το λέγει και ο Ισπανός τεχνοκρίτης Εμίλιος ντε Βιλλάρ, για να μη λένε πως το λέγω εγώ, ο δογματικός και φανατικός.

Αν σηκωνότανε από τον τάφο ο Θεοτοκόπουλος, θα' δινε αλύπητο ξύλο στους πιο πολλούς από τους υμνητές του [...] Ο Θεοτοκοπουλος, που νομίζεται επαναστάτης, είναι βουτηγμένος μέσα στην παράδοση. Κι όχι σε μια «παράδοση», αλλά σε τρεις, την βυζαντινή, την ιταλική και την ισπανική. Είναι παράξενο πως τα πνεύματα τα πλέον δημιουργικά, υποτάζονται στην παράδοση και δουλεύουνε μέσα στα μέτρα της, ενώ όσοι καυχιόνται για ελευθερίες και για απόλυτα, δεν κάνουνε παρά κοινά πράγματα. [...] Ο Θεοτοκόπουλος είναι ο μόνος θρήσκος (αληθινά) θρήσκος ανάμεσα στους συντεχνίτες του που ήσαν όλοι του «παρόντος αιώνος». Γι' αυτό και η τέχνη του είναι βαθιά και ευώδης «ως θυμίαμα ενώπιον του Θεού».

Και το περίπυστο έργο του, «Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ», που διαφυλάττει στην Ερμούπολη από το 1850 ο Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου των Ψαριανών είναι ένα διαρκές ευλαβικό θυμίαμα ενώπιον του Θεού στη μνήμη των πρώτων οικιστών της πόλης μας.

Η μοναδικής θρησκευτικής, εθνικής και καλλιτεχνικής αξίας Εικόνα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, δεν σηματοδοτεί μόνο την μετάβαση του Θεοτοκόπουλου από τη Βυζαντινή στην Ευρωπαϊκή ζωγραφική, αλλά και συμπυκνώνει και εκφράζει τον πόνο και τα πάθη του Ελληνισμού.

Ιστορημένη στην Ελλάδα, περί το 1562, λίγο πριν ο μεγάλος Κρητικός μεταβεί στην Ευρώπη, περιέχει στοιχεία αρχαιοελληνικά, Βυζαντινά και Ευρωπαϊκά, σε μια μοναδική και αξεπέραστη σύνθεση, και με τις ιστορικές της περιπέτειες και την αισθητική και καλλιτεχνική της ιδιαιτερότητα, θα υπενθυμίζει πάντοτε και θα υπογραμμίζει τις ανεξάντλητες ηθικές δυνάμεις του Ελληνισμού, που τον βοήθησαν να επιβιώσει και να μεγαλουργήσει, και που είναι ακριβώς αυτές, που θα τον βοηθήσουν και σήμερα να υπερβεί τις υπάχουσες δυσκολίες και να συνεχίσει τη διαχρονική προσφορά του προς τον Ευρωπαϊκό και Οικουμενικό Πολιτισμό, τον Πολιτισμό του Ανθρώπου!

Προβάλλει το μήνυμα του διαχρονικού Έλληνα, ο οποίος παντού και πάντοτε εκκεντρίζει και γονιμοποιεί την πνευματική ζωή και την Τέχνη, γενόμενος προφήτης για τα μελλούμενα, γνήσιος εκφραστής του αγώνα και της αγωνίας της ζωής!

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, “περήφανος, πεισματάρης, με τα στήθη γεμάτα από ουρανό και ελευθερία” ξεχωρίζει από τους ομοτέχνους του, καθώς ταυτίζει το ανθρώπινο δράμα με το δράμα του Θεανθρώπου.

Με το έργο του αποτύπωσε τη νίκη του φωτός έναντι του σκότους, τη νίκη του πνεύματος έναντι της ύλης και με πνευματοποιημένα χρώματα ιστόρησε το ουράνιο πεπρωμένο του ανθρώπου, τη διαχρονική του οδύνη για το ασύμβατο της ζωής, παραμένοντας επίκαιρος, περισσότερο από ποτέ.

Ο μεγάλος Κρητικός, στον οποίο ένας άλλος Κρητικός δημιουργός, ο Καζαντζάκης, έκρινε σκόπιμο να δώσει «Αναφορά» για τη ζωή του, δεν είναι μόνο ένας κορυφαίος καλλιτέχνης, αλλά και φορέας του γνήσιου Ελληνικού και συνάμα οικουμενικού πνεύματος.

Στο πρόσωπο και το έργο του Θεοτοκόπουλου αναγνωρίζεται ο διαχρονικός Έλληνας Οδυσσέας. Ξεκινάει εικοσιπεντάχρονος νεαρός από τη βενετοκρατούμενη Κρήτη το 1566, πάει στη Βενετία, ύστερα στη Ρώμη και καταλήγει σε ένα μακρινό μέρος της Ισπανίας, αχθοφόρος του Ελληνικού πνεύματος.

Σε μια εποχή που δεν υπήρχε συνείδηση εθνικής ταυτότητας, κάθε φορά που συναντά Έλληνες γράφει: «Αχ! Οι πρόγονοί μου οι Έλληνες!» Σαν αναστεναγμός.....

Και φυσικά, η υπογραφή του «Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ο δείξας», ή «Δομήνικος Θεοτοκόπουλος εποίη» ή «Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ο Κρης εποίη» φθάνει σε μας σαν ένα μήνυμα εθνικής αυτοσυνειδησίας, κλεισμένο σ’ ένα μπουκάλι, ριγμένο στον ωκεανό του χρόνου.

Ένα μήνυμα ιδιαίτερα σημαντικό για την ιστορική πορεία και την ευθύνη του σύγχρονου Ελληνισμού έναντι της ανθρωπότητας, σε μια εποχή που η εθνική μας υπερηφάνεια έχει πληγεί και το πικρό συναίσθημα της μειονεξίας κυριαρχεί, ο εορτασμός του «ΕΤΟΥΣ ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ» μπορεί να αποτελέσει σπάνια ευκαιρία

εξαγωγής πολύτιμων διδαγμάτων, συμπερασμάτων αναγκαίων υπομνήσεων.

Και κυρίως την Ηροδότεια διαπίστωση ότι «η φτώχεια ήταν πάντα σύντροφος στην Ελλάδα», η οποία δεν έκαμψε το φρόνημα των Ελλήνων, αλλά ενεργοποίησε το πνεύμα τους, ανοίγοντας τους ορίζοντες της σκέψης τους και διευρύνοντας τα όρια της παρουσίας τους στον παγκόσμιο πολιτισμό.

Ένας τέτοιος Έλληνας αποδείχθηκε και αναδείχθηκε ο Θεοτοκόπουλος, την έμπνευση του οποίου δεν «κατέπνιξε» η σκλαβιά του τόπου του, αλλά αντίθετα, τον ώθησε να ακολουθήσει τα χνάρια και το παράδειγμα των αρχαίων αποίκων, διατηρώντας την αυθεντική ελληνική του παράδοση.

Όπου κι αν βρέθηκε, όπου και αν δημιούργησε, παρέμεινε ελεύθερος και ανυπότακτος Έλληνας, ασυμβίβαστος σε άνωθεν παρεμβάσεις, πολέμιος του φανατισμού και της μισαλλοδοξίας, γεμάτος αυτοπεποίθηση για το ταλέντο και τις ικανότητές του.

Και έτσι κατόρθωσε με το μοναδικό και ανεπανάληπτο έργο του να μπολιάσει την Ευρωπαϊκή Τέχνη με το πνεύμα της Ανατολής, να αποδείξει τη σημασία και την αναγκαιότητα της συνειφορά της Ελλάδας στη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού πνεύματος και πολιτισμού, υποδεικνύοντάς μας ταυτόχρονα και το ηθικό χρέος μας προς την Ευρώπη και την ανθρωπότητα, που δεν είναι άλλο, παρά η πνευματοποίηση και ο επανανθρωπισμός τους."